

27 MAYIS ASKERÎ MÜDAHALESİNİN SİVİL İDAREYE GEÇME ÇABALARI: YUVARLAK MASA KARARLARI*

ŞERİF DEMİR**

ÖZ

27 Mayıs askerî müdahalesiyle başlayan askerî yönetim, yeni bir hukuki düzeni kurdu. Askerler bu hukuki düzeni koruyarak sivil yönetime geçmek istiyordu. Bu süreçte askerler, iktidardan uzaklaştırılan Demokrat Parti (DP)'nin siyasi mirasçısı olan Adalet Partisi (AP)'nin 27 Mayıs'la birlikte kurulan bu hukuki düzeni yıkmak istemesinden korkuyorlardı. Askerler AP'yi kapatmayı düşündüler. Fakat siyasette AP'nin dışında DP'nin siyaset anlayışına sahip çıkan başka siyasi partiler de vardı. Bu partilerin tamamını kapatmak mümkün değildi. Ülkenin serbest seçimlerle sivil idareye geçebilmesi için askerler ile siyasi parti temsilcileri arasında bir dizi toplantılar yapıldı. Bu toplantılar sonucunda siyasi partiler, askerlerin bütün taleplerini kabul ettiler. 5 Eylül 1961 tarihinde Çankaya'da imzalanan Yuvarlak Masa Kararlarıyla, askerler ile siyasi partiler arasındaki anlaşma kâğıda döküldü. Bu kararların benzeri bir anlaşma basın temsilcileriyle de imzalandı. Böylece askerler sivil yönetime giderken siyasiler ve basın mensuplarıyla 27 Mayıs askerî müdahalesinin kurduğu siyasal düzeni koruma üzerine anlaşmış oldular. Yuvarlak Masa Kararları, ülkenin sivil yönetime geçişini kolaylaştırmış oldu.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs, Adalet Partisi, Ordu.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. / There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr., Siirt Üniversitesi, Siirt/ TÜRKİYE, tanzimat1839@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6831-2188

MAY 27 MILITARY ADMINISTRATION'S EFFORTS TO MOVE TO CIVILIAN ADMINISTRATION: ROUNDTABLE RESOLUTIONS

ABSTRACT

The military administration which began with the 27 May military intervention established a new legal order. The soldiers wanted to keep this legal order and move to civilian rule. In the process, the soldiers feared that the Justice Party, the political heir to the ruling Democratic party, would seek to break down the legal order established by May 27. The soldiers considered shutting down the AP. In politics, however, there were other political parties besides the AP that had the political understanding of the DP. It was not possible to close all of these parties. A series of meetings were held between soldiers and representatives of political parties so that the country could transition to civilian rule through free elections. As a result of these meetings, the political parties agreed to all the demands of the soldiers. The agreement between the soldiers and the political parties was put on paper with the Round Table resolutions signed in Çankaya on September 5, 1961. A similar agreement was signed with press representatives. Thus, when the soldiers went to civilian rule, they agreed with politicians and members of the Press on maintaining the political order established by the May 27 military intervention. The roundtable resolutions facilitated the country's transition to civilian rule.

Keywords: 27 May, Army, Justice Party.

GİRİŞ

Üzerinden altmış yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına rağmen 27 Mayıs askerî darbesi, güncelliğini korumaya devam ediyor. Cumhuriyet tarihinin ilk askerî darbesi olan 27 Mayıs, sadece basit bir iktidar değişikliğinin ötesinde anlamlar taşıyan, çok önemli bir siyasal hareketti. Çünkü 27 Mayıs'la birlikte Türk siyasi hayatı yeniden yapılandırıldı. Askerî vesayet siyasal sisteme eklendi. Ardından gelen pek çok siyasal ve politik gelişmeler üzerinde derin tesirler bıraktı.

Bu çalışmanın temel amacı, 27 Mayıs askerî darbesiyle kurulan askerî yönetimden sivil siyasete geçişte Yuvarlak Masa Toplantılarının yerini belirlemektir. Döneme ilişki hatıra ve tetkik eserlerden birkaç cümle olarak bahsedilen bu toplantılar, basına kapalı olarak gerçekleştirildi. Toplantı tutanakları sınırlı basıldığından kamuoyuyla da paylaşılmadı. Bu çalışmayla hakkında fazla bilgi bulunmayan Yuvarlak Masa Toplantılarını kapsamlı olarak incelemek, askerî yönetimden sivil idareye geçişin hangi koşullarda nasıl gerçekleştiğini, bu örnek olay üzerinden araştırarak demokrasinin gelişimine katkı sunabilmeyi amaçladık.

I. Askerî Yönetimin Sivil Siyasete Geçiş Sürecinin Başlaması

On yıllık Demokrat Parti (DP) iktidarının son yılları siyasi krizlerle geçti. DP'nin demokratik idareden ayrılarak otoriter bir yönetimine doğru gittiğini ve rejimin temel değerlerinden uzaklaştığını düşünen askerler, 27 Mayıs 1960'da darbe yaptılar. DP iktidarı devrildi, ülke yönetimi askerlerin eline geçti. 27 Mayıs sabahı askerler tarafından yapılan ilk açıklamada, “Bu harekâta Silahlı Kuvvetlerimiz, partileri içine düştükleri durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır. Girişilmiş olan bu teşebbüs hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir” denildi¹. Fakat DP'lilerin tutuklanmaya başlanması ve Orgeneral Cemal Gürsel'in açıklamalarıyla darbenin asıl hedefinin DP olduğu anlaşıldı. Orgeneral Gürsel, ilk günlerde yaptığı açıklamada, “Asla diktatör olmak hevesinde değilim. Bütün emelim bu memlekette süratle dürüst bir demokratik nizam

¹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30 1 0 0 40 236 18; Sadi Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a Anılar*, Cilt II, Tomurcuk Matbaası, İstanbul 1977, s.628.

kurmak ve devletin idaresini milletin iradesine terk etmektir” dedi². Orgeneral Gürsel, Ankara’ya ayak bastığı ilk günlerde oldukça heyecanlıydı. Yeni Anayasa yapılmasını istediği akademisyenlere Gürsel, “en geç üç ay içinde seçimlere gidip iktidarı sivillere bırakacağız” diyordu³. Zaman ilerledikçe bu sözler unutuldu ve seçimlerden daha seyrek söz edilmeye başlandı⁴. Kısa bir süre sonra Gürsel, Devlet Başkanı ve Hükûmet Başkanı gibi sıfatları kullanmaya başladı⁵.

Askerî darbe sonrasında askerî idareyi tesis edebilmek için Millî Birlik Komitesi (MBK) kuruldu. MBK üyeleri, sivil idareye ne zaman ve nasıl geçileceğinde anlaşmazlık yaşamaya başladılar. Neticede MBK üyesi 14 kişi komiteden uzaklaştırıldı. Geçici Anayasaya aykırı olarak yapılan bu tasfiye sonrasında MBK, sivil yönetime geçebilmek için çalışmaları başlattı⁶. 16 Aralık 1960’da Kurucu Meclis oluşturuldu. Askerlerle birlikte sivillerinde yer aldığı Kurucu Meclis, yeni Anayasa ve yeni seçim kanunu hazırladı⁷. Yeni Anayasayı 9 Temmuz 1961’de referanduma götüreren askerler, yurdun birçok şehrinin gezerek demokrasiden, hürriyetten ve özgürlüklerden bahseden konuşmalar yaptılar. Siyasi partiler içinde yeni anayasa lehinde en samimi çalışmayı Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) yaparken diğer partiler, askerlerle ters düşmemek için resmî ağızlarından gönülsüzce anayasaya destek istediler. Çünkü Devlet Başkanı Cemal Gürsel, “Normal nizama bir an önce geçmek için ‘Evet’ demek ciddi keyfiyettir” dedi⁸. Anayasanın %61.74 oy oranıyla kabul edilmesi üzerine askerler, ilk siyasi sınavlarını başarıyla aştılar. Fakat bu Anayasaya %40’a yakın hayır oyunun çıkması da gözlerden kaçmadı. Özellikle DP’nin güçlü olduğu seçim bölgelerinde anayasaya oldukça yüksek oranlarda “hayır” oyu çıkmıştı. Bu durum DP’ye olan halk desteğinin devam ettiğini gösteriyordu. Gürsel ve arkadaşları, ülkeyi seçimlere götürerek iktidarı sivillere bırakmanın en güvenilir çözüm yolu olduğunu

² **Cumhuriyet**, 28 Mayıs 1960.

³ Örsan Öymen, **Bir İhtilal Daha Var... 1908-1980**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1987, s.264.

⁴ Askerlere aydınlar tarafından askerî idareyi sürdürmeleri için büyük baskı yapıldı. **Cumhurbaşkanlığı Cemal Gürsel Arşivi (CCGA)**, 4/1-29 820-4; Aslında Başbakan Menderes de son ana kadar erken seçimi düşündü ama siyasi şartlar uygun olmadı. Şerif Demir, **Düello Menderes ve İnönü**, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s.183.

⁵ Işıl Tuna, “27 Mayıs’ın Gölgesinde Demokrasiye Dönüş: 15 Ekim 1961 Genel Seçimleri”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C XX S 40, Bahar 2020, s.229.

⁶ **CCGA**, 4/3-35 3280-1.

⁷ **Cumhuriyet**, 29 Mayıs 1961.

⁸ **Dünya**, 5 Temmuz 1961.

düşünüyorlardı⁹. Fakat DP kadrolarının da tekrar iktidara gelmesinden büyük tedirginlik duyuyorlardı.

II. Askerler ve Adalet Partisi

Darbeyi gerçekleştiren askerlerde DP iktidarına ve DP'lilere karşı büyük bir öfke vardı. Ülkenin içine düştüğü bu zor günlerin tek sorumlusu olarak görülen DP'yi Atatürk ilkelerinden uzaklaşma, rejimden sapma ve siyasette yozlaşma olarak değerlendiriyorlardı¹⁰. Bu nedenle askerler, DP'nin siyaset anlayışıyla mücadeleyi 27 Mayısın bir gereği olarak görüyorlardı. Askerler bu tavırlarını Kurucu Meclisi oluştururken, yeni Anayasa ve seçim kanununu hazırlarken DP'lileri tamamen dışlayarak gösterdiler.

Askerî darbe sonrasında DP kapatıldı. Kurucu Meclisin oluşturulmasıyla birlikte 12 Ocak 1961'de siyasi partilerin faaliyetlerine izin verildi. Kapatılan DP'nin oldukça büyük ve yaygın teşkilatı, yeni döneme uygun siyaset yapabilmek için harekete geçti. Eski DP'liler, Yassıada'da yapılan yargılamaya işaret ederek Adalet Partisi'ni (AP) kurdular. Fakat bu geçiş sürecinde darbeci askerlerle fazla sorun yaşamamak için AP yönetimi DP taraftarı askerlere bırakıldı. Böylece AP Genel Başkanlığına eski Genelkurmay Başkanı emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpala seçildi. Ayrıca Askerler de DP'nin siyasi mirasına sahip çıkması için DP'den Menderes'le anlaşamadığı için ayrılan Ekrem Alican'dan yeni bir parti kurmasını istediler. Böylece Alican Yeni Türkiye Partisini (YTP) kurdu.

Eski DP'lilerin AP'de toplanması askerleri çok rahatsız etti. Askerler AP'yi yakından izleyerek bütün siyasi faaliyetlerini mercek altına aldılar. Askerler AP teşkilatlarının gizlice yürüttüğü “hayır” kampanyalarından da çok rahatsız oldular¹¹. 6 Temmuz 1961'de bir basın toplantısı düzenleyen Devlet Başkanı Gürsel, AP yönetimini uyararak “AP'nin iyi yolda olmadığını” söyledi¹². Devlet Başkanı Cemal Gürsel, AP lideri Ragıp Gümüşpala'ya 14 Temmuz'da bir mektup yazarak partideki eski DP'lileri tasfiye etmesini istedi¹³. Aslında askerler AP'den umutlarını kesmişlerdi.

⁹ Kurtul Altuğ, **Bir Numaralı Tanık**, Doğan Kitap, İstanbul 2006, s.253-254.

¹⁰ Tanel Demirel, **Adalet Partisi İdeolojisi ve Politika**, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s.23.

¹¹ Şükran Özkaya, **Adım Adım 27 Mayıs**, İleri Yayınları, İstanbul 2005, s.343.

¹² **Milliyet**, 7 Temmuz 1961; **Cumhuriyet**, 7 Temmuz 1961.

¹³ **Dünya**, 26 Temmuz 1961; Kurtuluş Kayalı, **Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s.91.

Kapatılması gerektiğini düşünüyorlardı¹⁴. Çünkü AP'ye yapılan ikazların bir sonuç vermeyeceğine inanıyorlardı¹⁵. Askerler AP'yi kapatabilmek için harekete geçtiler¹⁶. Askerler sadece AP'den değil, eski DP'lilere kucak açan YTP ile Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden (CKMP) de çok rahatsızlardı¹⁷. Bu partiler hakkında Bakanlar Kurulunda yapılan toplantılar Çankaya'ya taşındı¹⁸. Milli Birlik Komitesi (MBK) üyesi General Mucip Ataklı, yanlış yolda yürüyen partilerin kapatılabileceğini bu partilerin başında AP ardından da YTP geliyor dedi¹⁹. Günlerce devam eden bu toplantılar neticesinde olası siyasi sonuçları düşünülerek AP'nin kapatılmasına gerek görülmedi²⁰. Fakat askerî yönetim, siyasi partilerin performansından çok büyük rahatsızlıklar duyuyordu²¹.

III. Yuvarlak Masa Toplantılarına Hazırlık

Askerler, DP'yi devirmeyi ve kapatmayı siyasal düzene geçiş için yeterli bulmamışlardı. Askerlerin kurmak istedikleri bu yeni siyasal düzende, DP'nin siyaset anlayışına yer yoktu. Bu siyasal düzenin içerisinde sürekli kalamayacaklarını bilen askerler, siyasi partileri kendi siyasal düşüncelerine çekebilmek için bir arayış içerisine girdiler. Bu amaçla Yuvarlak Masa Toplantıları düzenlendi²².

13 Temmuz'da toplanan MBK, yayınladığı basın açıklamasında, "MBK, Gürsel'in başkanlığında siyasi parti liderleri ile seçimde tutulacak yol hakkında bazı prensip kararları alacaktır. Bunlar arasında, devrimlerin ve dini inançların politikaya alet edilmemesi, Yassıada duruşmalarının gizli-açık, söz konusu olmaması gibi esaslar bulunmaktadır" denildi²³. Askerler siyasette Yassıada Mahkemesi kararlarına saygı gösterilmesi ve 27 Mayıs'ın kazanımlarının muhafaza altına alınabilmesi için yeni arayışlar içerisine

¹⁴ Metin Toker, *Yarı Silahlı, Yarı Külahlı Bir Ara Rejim 1960-1961*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991, s.252.

¹⁵ *Cumhuriyet*, 25 Temmuz 1961.

¹⁶ M. Emin Aytekin, *İhtilal Çıkmazı*, Dünya Yayınları, İstanbul 1967, s.97.

¹⁷ Doğan Akyaz, *Askeri Müdahalelilerin Orduya Etkisi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s.166.

¹⁸ *Akis*, S 272, 14 Ağustos 1961, s.13.

¹⁹ *Milliyet*, 6 Ağustos 1961; *Cumhuriyet*, 6 Ağustos 1961.

²⁰ *Milliyet*, 10 Ağustos 1961.

²¹ Ş. Özkaya, *a.g.e.*, s.345.

²² Erdoğan Örtülü, *3 İhtilalin Hikayesi*, Milli Ülkü Yayınları, Konya 1966, s.161; Şerif Demir, *Türkiye'de Askeri Darbeler ve Vesayet*, Tiav, Ankara 2020, s.116.

²³ *Milliyet*, 14 Temmuz 1961.

girdiler. Bu amaçla askerlerin siyasi parti liderleriyle bazı toplantılar yapacağı anlaşıyordu. Bu görüşmelere “Yuvarlak Masa Toplantıları” denildi.

Askerler siyasi hazırlıklarını tamamladılar. Yuvarlak Masa Toplantıları iki aşamadan oluşacaktı. Öncelikle askerî heyetle siyasi parti alt kademe komisyonlarının müzakereleri başlatılacaktı. Bu toplantılar 4 partinin 3’er yöneticisi (Genel Başkan Yardımcısı veya Genel Sekreterle iki yönetici) ile MBK’dan seçilecek bir heyet arasında gerçekleştirilecekti. Askerlerin belirleyeceği bir gündem üzerinde mutabakat sağlanacaktı. Toplantıların ikinci aşamasında Devlet Başkanı Cemal Gürsel, siyasi partilerin genel başkanlarını Yuvarlak Masa Toplantılarına davet ederek üzerinde mutabık kalınacak metin, kamuoyu önünde imzalanacaktı. Bu toplantıların 15 Eylül’de seçim kampanyaları ve Yassıda Mahkeme Kararları açıklanmadan tamamlanması planlanıyordu²⁴.

Askerler, Yuvarlak Masa Toplantılarının sadece seçimlere katılacak partilerle sınırlı olmasını düşünürken, diğer küçük partiler de bu toplantılarda yer almak istediler. Durumu değerlendiren askerler, toplantıların seçime katılma hakkı elde eden partilerle (AP, CHP, YTP ve CKMP’yle birlikte Memleketçi Serbest Parti (MSP)) sınırlı olmasını uygun gördü²⁵. Öte yandan bu toplantılara seçimlere katılma hakkı olan Türkiye İşçi Partisi (TİP) davet edilmedi²⁶. Askerler yuvarlak masa toplantılarına katılacak bu partiler hakkında bir ön çalışma yaptılar. Ardından askerler kendi aralarında ve siyasi parti genel sekreterleriyle ikili müzakerelerde bulundular. MBK Heyeti ilk tur görüşmelerden oldukça memnun kaldı. Siyasi parti liderleri de askerlerin kendilerini muhatap almasından oldukça memnundular²⁷. CKMP lideri Osman Bölükbaşı dışında ilk tur görüşmeleri tamamlandı²⁸. Bu görüşmelerde askerlerle siyasi parti liderleri gündeme ilişkin bütün konuları müzakere etmişler ve ortak bir zeminde mutabakat sağlamışlardı²⁹.

²⁴ **Dünya**, 8 Ağustos 1961.

²⁵ MSP ülke sathında 13 vilayette teşkilatını kurmuş, seçimlere kadar iki vilayette daha teşkilatlanmıştır. Seçimlere katılabileceği düşünülerek son anda bu toplantılara davet edilen beşinci parti olmuştur. **Akis**, S 375, 4 Eylül 1961, s.11.

²⁶ Feroz Ahmad, vd., **Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976, s.237.

²⁷ **Milliyet**, 18 Ağustos 1961.

²⁸ **Cumhuriyet**, 18 Ağustos 1961; CKMP lideri Bölükbaşı ilk gün rahatsızlığını ileri sürerek davete gelmedi. Daha sonraki davete Bölükbaşı, partisinin yetkili kurullarıyla konuyu görüştüğünden sonra katılabileceğini bildirdi. **Dünya**, 22 Ağustos 1961.

²⁹ **Milliyet**, 20 Ağustos 1961.

Parti liderleriyle yapılan bu görüşmelerde;

1. Memleketin siyasi sorunları hakkında parti liderlerinin görüşleri alındı.
2. Her parti lideriyle kendi partisinin izlediği siyasi tutum ve politikalar konuşuldu.
3. Yuvarlak Masa Toplantılarına taraftar olup olmadıkları öğrenildi (Hepsi evet dedi).
4. Yuvarlak Masa Toplantısının gündemine ilişkin önerileri soruldu.
5. Bu toplantılarda görüşülen konular hakkında parti kurullarından yetki alınması istenildi.

Askerler bu çalışmaları, her detayı çok ince düşünerek, herkesin fikrini alarak, son derece titiz bir şekilde ve çok iyi hazırlanarak yapıyorlardı. Bu projenin başarılı olması için her türlü olasılık düşünülmüştü³⁰.

Askerler, Yuvarlak Masa toplantılarına başlamadan evvel üniversite ve basınla müzakereler yaptılar³¹. Böylece toplantılar öncesinde kamuoyunun, basının ve üniversitenin görüşleri alınmış oldu. MBK Heyeti, siyasi parti alt komisyonlarıyla 26-27 Ağustos'ta, parti liderleriyle 1-3 Eylül arasında toplantıların planlandığını açıkladı³².

Devlet Başkanı Cemal Gürsel hazırlıklarına önce CHP'den Kasım Gülek, İsmet İnönü ve İsmail Rüştü Aksal'la görüşerek başladı. Gürsel, Yuvarlak Masa toplantılarının gündemi ve ülke meseleleri hakkında İnönü'nün fikirlerine büyük ehemmiyet veriyordu. Devlet Başkanı Gürsel bu görüşmelerine YTP lideri Ekrem Alican'la devam etti³³, Devlet Başkan Gürsel, AP lideri Ragıp Gümüşpala ve Memleketçi Serbest Partisi (MSP) lideri Enver Adakan'la da birer görüşme yaptı³⁴.

MBK Yuvarlak Masa Komisyonu, parti yetkilileri ve sivil toplum temsilcileriyle yaptığı görüşmelerini tamamladı. Komisyon bu toplantılardan elde ettiği sonuçları Bakanlar Kuruluyla değerlendirdi. MBK, beş siyasi partinin genel merkezlerine gönderdiği davette, alt komisyonların ilk

³⁰ **Akis**, S 373, 21 Ağustos 1961, s.6; **Cumhuriyet**, 19 Ağustos 1961.

³¹ **Milliyet**, 25 Ağustos 1961.

³² **Cumhuriyet**, 24 Ağustos 1961; **Dünya**, 24 Ağustos 1961.

³³ **Dünya**, 26 Ağustos 1961.

³⁴ **Dünya**, 30 Ağustos 1961; **Cumhuriyet**, 26 Ağustos 1961.

toplantısının 31 Ağustos saat 15.00’de Yeni Meclis binasında olacağını ve bu toplantıya parti genel sekreterleri ve yardımcılarının katılmasını istedi. Gönderilen davette bu toplantılara rejimin geleceği için ihtiyaç duyulduğu özellikle vurgulanmıştı³⁵. Basın, askerlerin yürüttüğü bu görüşmeleri ve toplantı hazırlıklarını ilgi ve büyük destekle takip ediyordu³⁶.

IV. Yuvarlak Masa Alt Komisyon Toplantısı

Yuvarlak Masa alt komisyonlar arasındaki ilk toplantı 31 Ağustos 1961’de Meclis binası Bütçe Komisyonu odasında gerçekleştirildi. Toplantı salonunda 8 MBK üyesi (Sami Küçük, Selahattin Özgür, Kadri Kaplan, Osman Köksal, Refet Aksoyoğlu, Ahmet Yıldız, Sezai Okan, ve Ekrem Acuner) düz bir hat üzerinde yan yana dizilmiş masalara oturmuşlardı. Parti temsilcileri harf sırasına göre MBK üyelerinin karşısında yuvarlak bir şekilde yerleştiler. Partiler sırasıyla; AP (Şinasi Osman, Kamuran Evliyaoğlu, Cevdet Perin ve Kamil Tekerek), CHP (İsmail Rüştü Aksal, Turhan Feyzioğlu, Ferit Melen ve Emin Paksüt), CKMP (Abdülhak Kamil Yörük, Mustafa Kepir, Seyfi Öztürk ve Fuat Arna), MSP (Esat Çağa, Zafer Tanyolaç, Naci Bozkurt ve Kemal Süleyman Vaner), YTP (Raif Aybar, İrfan Aksu, Esat Eğilmez ve Celal Cündoğlu) şeklinde oturdular³⁷.

Toplantılara başkanlık eden MBK üyesi Ekrem Acuner, “Aziz milletimiz bir buçuk asırdan beri özlediği demokratik rejime kavuşabilmenin mücadelesi içinde” dedi. Acuner, milletimizin asırlardır çektiği sıkıntıların sona erdiğine inanarak, yeni ufuklar açacak bu konferansın hayırlı olmasını diledi. MBK üyesi ve toplantı kâtibi Ahmet Yıldız, daha evvel kendileri tarafından hazırlanan on iki maddelik gündem maddelerini okumaya başladı³⁸. Siyasi parti temsilcilerinin bu gündeme herhangi bir itirazı olmadı. Yalnız AP temsilcisi Şinasi Osm, gündeme “Komünizmle mücadelenin” de ilave edilmesini önerdi. Yaklaşık bir buçuk saat süren bu ilk toplantı neticesinde bu gündem üzerinde toplantıya 1 Eylül sabahı başlanmasına karar verildi³⁹.

1 Eylül saat 09.05’da yuvarlak masa alt komisyon toplantısı Başkan E. Acuner’in yönetiminde başladı. MSP temsilcisi Esat Çağa, gündem

³⁵ **Dünya**, 22 Ocak 1962.

³⁶ Falih Rıfkı Atay, “Yuvarlak Masaya Doğru”, **Dünya**, 24 Ağustos 1961.

³⁷ **Akis**, S 375, 4 Eylül 1961, s.11; **Cumhuriyet**, 1 Eylül 1961.

³⁸ **Siyasi Partiler Yuvarlak Masa Toplantısı**, TBMM Basımevi, Ankara 1961, s.2-5.

³⁹ “Yuvarlak Masa Tutanaklarını Açıklıyoruz”, **Dünya**, 22 Ocak 1962.

maddelerinde geçilmeden toplantıya katılan partilerin siyasi güçlerine bağlı olarak ortak bir koalisyon kurulmasını teklif etti. Bu öneri siyasi parti temsilcilerince kabul edilmedi. Başkan Acuner gündemin birinci maddesini okuttu. Bu madde “Meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı yapılan 27 Mayıs 1960 ihtilalinin siyasi maksatlarla istismara konu edilmemesi” hakkındaydı. CHP temsilcisi Feyzioğlu, “27 Mayıs İhtilalinin, Anayasanın dışına çıkmış ve meşruiyetini kaybetmiş bir iktidara karşı milletin meşru direnme hakkını kullanarak yapıldığına inanıyor muyuz, inanmıyor muyuz? Biz inanıyoruz, tarih ve millet önünde açıkça ifade edelim. İnanıyoruz” dedi. YTP temsilcisi E. Eğilmez, bu ihtilalin hiçbir zümreye karşı yapılmadığının açıklığa kavuşturulması gerektiğini çünkü halk arasında seçimi kim kazanırsa kazansın MBK’nın iktidarı belirli bir partiye vereceğinin konuşulduğunu söyledi. Bu ifadelere tepki gösteren MBK üyesi S. Okan, “Hiçbir parti, şahıs ve zümrenin menfaatine yapılmadığı, münakaşa edilmeyecek kadar tabii olan ihtilal asil bir karakter taşımaktadır” dedi⁴⁰. Bu fikrin münakaşa edilmesine de tepki gösteren Okan, bu düşüncüyü ihtilalin karakterine tecavüz olarak niteledi. MBK üyesi A. Yıldız ihtilalin meşruluğunun tartışılmayacak kadar kesin olduğunu fakat asıl tartışılması gerekenin DP’nin meşruluğu olduğunu söyledi⁴¹.

Toplantı, geçmiş dönemlerde DP’de siyaset yapmış kişilerin nasıl cezalandırılabileceği etrafında müzakerelere dönüştü. AP temsilcisi Kamuran Evliyaoğlu, askerî müdahale sonrası CHP’lilerin tavrını eleştirerek CHP’lilerin ihtilali bizzat kendileri yapmış gibi hareket ettiğini, masum vatandaşları DP’li olmakla suçladığını ve hapishanedeki DP’lilerin yakınlarına “kuyruk” diyerek hakaretler ettiğini söyledi⁴². CHP Genel Sekreteri Aksal, Evliyaoğlu’nun bu iddialarına “Biz bidayetten beri şunu ifade ettik; İhtilali yapan idealist kuvvetlere yardımcı olacağız; olduk. Ve buna devam edeceğiz” dedi. YTP’liler, CHP’nin, 27 Mayıs devrimini bir zümre adına diğer bir zümreye karşı yapılmış farz ederek ihtilale sahip çıktığını, 27 Mayıs’tan bu yana memlekette CHP’li olmayan vatandaşlara tedhiş ve baskı

⁴⁰ Bu gelişmeler üzerine MBK bir basın açıklaması yaptı. MBK, “DP zihniyeti bir daha hortlamasına müsaade edilmeyecek şekilde ortadan kaldırılmıştır”. Partilerin DP’yi müdafaa etmekten kaçınması gerektiğini belirten MBK, partileri “27 Mayıs ruhu, Milli birlik ve kardeşlik ilkeleri etrafında toplanan teşekküller olarak görme arzusundadır” dedi. **Dünya**, 2 Eylül 1961.

⁴¹ **Siyasi Partiler Yuvarlak Masa Toplantısı**, TBMM Basımevi, Ankara 1961, s.15-25.

⁴² “Yuvarlak Masa Tutanaklarını Açıklıyoruz 3”, **Dünya**, 24 Ocak 1962.

yapıldığını savundular. Toplantı salonu bir anda CHP ile DP'nin siyasi mirasçıları AP ve YTP arasında karşılıklı çatışmaya dönüştü. AP ve YTP'liler CHP'nin 27 Mayıs İhtilalini istismar ettiğini iddia ederken CHP'liler de siyasi rakiplerini kin duygusuyla hareket etmekle suçladı⁴³. MBK üyesi Kadri Kaplan, siyasi partileri itidalli olmaya davet etti. Toplantıya 12.10'da ara verildi. Öğleden sonra devam eden görüşmelerle Birinci madde üzerindeki müzakereler tamamlandı. Başkan Acuner, 1. DP iktidarı ihtilale sebep oldu. 2. Gayrimeşru ve gayrihukuki olan DP, siyasi partilerce mahkûm edildi. 3. DP zihniyetinin, hortlatılmasına izin verilmeyecektir. 4. İhtilal hiçbir zümre ve siyasi partiye karşı yapılmadı dedi. Başkan Acuner'ın bu açıklamalarına siyasi parti temsilcileri itiraz etmediler.

Gündemin ikinci maddesi olarak “Devrimlerimizin politik tartışma ve istismarlara konu edilmemesi” okundu. AP temsilcisi K. Evliyaoğlu, CHP'nin Atatürkçülüğü inhisarı altına alarak diğer partileri haksız yere suçladığını söyledi. Bu iddiayı CHP temsilcileri kabul etmediler. MBK üyesi K. Kaplan DP'nin Atatürkçü olmadığını hatta Atatürk düşmanı olduğunu belirterek DP'yi tenkit etti. Toplantıya katılan partiler arasında bu maddede bir görüş ayrılığı yaşanmadı. Üçüncü madde “Din konusunun hiçbir suret ve maksatla istismar edilmemesi” hakkındaydı. AP temsilcisi Tekerek, dinin siyasete alet edilmemesine taraftarız fakat bunun sınırlarının da çok iyi tespit edilmesi gerekir dedi. Bu madde Anayasa'nın 19. maddesindeki laiklik tarifine havale edilerek kapatıldı. Gündemin dördüncü maddesi, “Yassıada Mahkemeleri ve sonuçlarının politik tartışmaların dışında tutulması” okundu. AP temsilcisi Osma, “Biz hukuka güveniyoruz ve bu konunun politika dışında kalmasını savunuyoruz” dedi. MBK üyesi toplantı Başkanı Acuner, 1. Mahkeme kararlarının istismar edilmemesi, 2. Karara tesir edecek beyanlardan kaçınılmasını istedi. Beşinci madde ormanlar hakkındaydı. Siyasi parti temsilcileri ormanların değeri ve öneminde kolayca mutabık kaldılar. Altıncı Madde yapılacak genel seçimlerin meşruluğu ve tarafsızlığı hakkındaydı. Siyasi parti temsilcileri DP döneminde yapılan seçimlere yönelik çeşitli eleştirilerde bulunurken MBK'nın gerçekleştireceği bu seçimlerin güvenilirliğinden şüphe etmeyeceklerini söylediler. Fakat YTP'li Aksu MBK'ye güvenlerinin tam olmasıyla birlikte geçmiş dönemde görevden alınan muhtarların ve belediye başkanlarının yerine hep CHP'lilerin

⁴³ Akis, S 375, 4 Eylül 1961, s.12-13; Cumhuriyet, 2 Eylül 1961.

getirildiğini bu durumun vatandaşın zihninde çeşitli kuşklara yol açtığını söyledi. Bu ifadeler askerleri çok rahatsız etti. Yedinci Madde idarenin devamlılığı için idareye siyasi baskı ve müdahalelerin yapılmaması hakkındaydı. Bu maddeye AP temsilcisi C. Perin itiraz etti. Perin'e göre gelişmiş batılı ülkelerde olduğu gibi bizim ülkemizde de iktidara gelen siyasi partinin, kendi kadrolarını kurma hakkının bulunduğunu söyledi. Bu açıklamaya itiraz eden MBK üyesi Yıldız, bu maddenin temel amacının partizan bir idare kurmayı engellemek olduğunu söyledi. Böylece Yuvarlak Masa Toplantılarının ikinci günü ilk yedi madde üzerinde uzlaşma sağlanarak tamamlanmış oldu⁴⁴.

Toplantıların üçüncü gününde sekizinci maddeden müzakerelere devam edildi. Bu madde "Milli Birlik ruh ve şuuru içinde her türlü bölgecilik, ayrımcılık, kin ve garaz gibi yıkıcı cereyanlara karşı ortak bir cephe kurulması" hakkındaydı. MBK üyesi Yıldız, bu maddeyi her türlü etnik ve dini ayrımcılıkla birlikte "DP artığı" kişilerin kin ve nefretle hareket etmesine karşı kurulacak ortaklık olarak açıkladı. AP temsilcisi Evliyaoğlu, bu maddenin gayet yerinde olduğunu basın organlarının ve siyasilerin ihtilal edebiyatı içinde bazı vatandaşları "kuyruk" diyerek rencide ettiğini dışladığını söyleyerek CHP'lileri eleştirdi. CHP temsilcileri toplantı salonunda kendilerine karşı bir cephenin olduğunu iddia ettiler. MBK üyesi K. Kaplan, DP yok oldu, tarihe gömüldü, hortlatılmasına da izin verilmeyecektir. Kaplan, yeni doğan partiler DP'nin varisi olmadığına göre CHP'yle yaşanan bu kutuplaşmanın çok endişe verici olduğunu söyledi. Bu açıklama üzerine AP, YTP ve CKMP temsilcileri DP'nin devamı olmadıklarını açıklamaya çalıştılar. AP temsilcisi K. Evliyaoğlu, "Komünizm tehlikesine" karşı tedbir alınmasını istedi. Bu öneriye CHP temsilcisi Feyzioğlu'da destek verdi. Komünizm tehdidiyle birlikte Aşırı Sağ (İrkçılık) tehlikesinden de söz edilince her iki tehlikenin tek maddede düzenlenmesine karar verildi. Onuncu Madde siyasi partilerin ocak ve bucak teşkilatlarının bir süre daha kapalı kalması hakkındaydı. Siyasi parti temsilcileri ocak ve bucak teşkilatlarının kapatılmasının siyasi sonuçlarını müzakere ettikten sonra bu konunun seçimlerden sonra toplanacak TBMM'ye bırakılmasına karar verdiler. On birinci madde, seçimlerden sonra siyasi partilerin müşterek bir anlayış içinde karşılıklı saygı ve sevgi içinde olacaklarını teyit etmeleri hakkındaydı. On

⁴⁴ **Siyasi Partiler Yuvarlak Masa**, s.78.

ikinci madde dış politika konularında ortak hareket edilmesi hakkındaydı. Bu maddelerde pek görüş ayrılığı çıkmadı. On üçüncü madde, “Millet huzurunda açıklanan müşterek deklarasyonun ihtiva ettiği ilkelerin bütün siyasi parti kademeleri ve mensuplarınca benimsenmesi ve uygulanması” hakkındaydı. Askerler imzalanacak bu kararların siyasi parti mensuplarının tamamı tarafından benimsenmesini istiyorlardı. Bu gündem maddesi de kolayca kabul edildi. Fakat CKMP temsilcisi Yörük, burada mutabık kalınan hususların kendi parti genel kurulunda onaylanması durumunda imza atabileceklerini söyledi. Müzakereler 14.05’de tamamlandı. Üzerinde mutabık kalınan hususların maddelere dökülmesi için Redaksiyon Kurulunun 15.30’da çalışmalara başlamasına karar verildi⁴⁵.

Redaksiyon Kurulu⁴⁶ gece 02.00’ye kadar aralıksız çalışarak bir metin ortaya çıkardı. Bu metni müzakere etmek için Komisyon 03 Eylül günü 9.45’de E. Acuner’in başkanlığında çalışmalarına başladı. Toplantıda ilk sözü alan CKMP temsilcisi Yörük, daha evvel kendilerine gönderilen davet mektubunu okuduktan sonra bu toplantılarda alınan kararların nihai olduğuna yönelik bir bilgi verilmediğini, toplantılara partisini temsil için katıldıklarını fakat partisi adına bağlayıcı bir imzaya yetkili olmadıklarını söyledi. CKMP temsilcileri Yörük ile Arna 10.50’de toplantıdan ayrılarak müzakereler hakkında partilerine bilgi vermek ve imza yetkisi almak için genel başkanla görüşmeye gittiler⁴⁷.

Redaksiyon Komisyonu üyesi E. Paksüt, hazırlanan deklarasyon metnini toplantı salonunda okudu. Siyasi partiler bu ortak metin etrafında birleşmekte güçlük çekiyorlardı. YTP temsilcisi İ. Aksu, “mahkeme devam ederken mahkeme hakkında karar almanın hukuki ve vicdani bakımdan doğruluğuna kuşku var” dedi. AP temsilcisi Osma, “geçmiş dönemde muhalefetin de hataları vardı” dedi. Özellikle “muhalefetin de bunda bir derece dahilidir” ifadesi askerleri çok öfkeliyordu. MBK üyesi Kaplan, duruma tepki göstererek siyasileri bu toplantıyı boşa çıkardıklarında yargılamakla tehdit etti. MBK üyesi Yıldız, DP iktidarının suçlu olduğunu bütün dünyanın kabul ettiğini bu konunun üzerinde konuşmaya gerek olmadığını fakat ortak metinde

⁴⁵ **Siyasi Partiler Yuvarlak Masa**, s.116.

⁴⁶ Bu kurula, MBK’den S. Küçük, S. Okan, R. Aksoylu, CHP’den E. Paksüt, AP’den C. Perin, CKMP’den M. Kepir, MSP’den Z. Tanyolaç ve YTP’den E. Alatl katıldılar. **Milliyet**, 3 Eylül 1961.

⁴⁷ **Siyasi Partiler Yuvarlak Masa**, s.129; “Yuvarlak Masa Tutanaklarını Açıkıyoruz 12”, **Dünya**, 2 Şubat 1962.

küçük rötuşların yapılabileceğini söyledi. MBK üyesi Okan, “siyasi partiler anlaşamazlarsa yarın seçim ve seçim sonrasında bu memlekete hayırlı olacağına inanmıyorum. İhtilalin sebeplerinin şu anda hortlamaya başladığına kanaat getirdiğimiz takdirde tarihi mesuliyeti sizlere bırakıyorum” dedi. Askerlerin sert ve tehditkâr konuşmaları sonrasında AP ve YTP temsilcileri daha yumuşak ve uzlaşıcı mesajlar vermeye başladılar.

CKMP heyeti 13.14’de toplantı salonuna döndü. Heyet adına konuşan Yörük, “Yassıda mahkemesi henüz tamamlanmadan mahkeme kararına etki edecek bir beyannameye imza atmak doğru değildir. Yassıda Mahkemesinin vereceği karara güveniyoruz. Verilecek kararı peşinen onaylamayacağız. Bazı partilerin burada bu metni peşinen onaylamalarına mukabil seçimlerde bu sözleri tutmayacağını düşünüyoruz”. Ayrıca Yörük, seçimlerin MBK açısından dürüst yapılacağına kuşkularının olmadığını fakat idare teşkilatı içerisinde yer alan muhtarların (çoğunun CHP’li olduğu iddia ediliyor) nasıl davranacaklarına emin olmadıklarını söyledi. Bu hususlar düzeltilmediği takdirde CKMP olarak ortak metne imza atacaklarını söyledi⁴⁸. Askerler oldukça öfkeliydiler. CHP temsilcisi Feyzioğlu, ara çözüm olarak burada Yassıda Mahkemesiyle ilgili alınacak kararların mahkeme kararını açıkladıktan sonra kamuoyuyla paylaşılmasını teklif etti. Toplantı salonu karıştı. Başkan 13.30’da iki saatlik bir ara verdi. Toplantıya 16.05’de devam edilmesine rağmen askerler, siyasileri ortak bir metin etrafında birleştirmekte zorlanıyorlardı. Toplantıya 17.25’de bir ara daha verildi.

Salonda sükûnet sağlanarak toplantıya geçildi. YTP temsilcisi bu metinden “DP” ifadesinin çıkarılmasını istedi. Bu talebe karşı çıkan MBK üyesi Okan, DP’nin bu memleketin ali menfaatleri için Türk edebiyatından tamamen silinmesi gerektiğini aksi takdirde DP zihniyetinin siyasetten tamamen silinemeyeceğini söyledi. Bu nedenle metinde DP’nin özellikle yer alacağı vurgulandı. MBK üyesi R. Aksoyoğlu, toplantıya katılan siyasi parti temsilcilerinin MBK’yı rencide ettiğini, ihtilalin zulüm idaresine karşı yapıldığını, siyasi partilerin bunu ilan ederek milletin bu fikirde birleşmesini istediklerini söyledi. Askerler maddeleri tekrar okutarak siyasi parti temsilcilerinin onayına sundular. Katılımcıların bazı kelimelere yönelik itirazları giderilerek temel metin 20.05’de tamamlandı. Siyasi parti temsilcileri 21.50’de imza için toplandılar. Böylece gece 23.15’te tamamlanan

⁴⁸ **Siyasi Partiler Yuvarlak Masa**, s.153.

toplantı neticesinde siyasi parti temsilcileri imzalarını atarak uzlaşmayı sağladılar⁴⁹.

4 Eylül saat 12.00'da Kurul, Yassıda hakkında alınacak kararların ayrı bir metin olarak düzenlenmesi için toplandı. Öncelikle daha evvel üzerinde anlaşılan metin okundu. Kurulun genelinde metnin ileri sürdüğü fikirlerde bir görüş ayrılığı bulunmazken bazı kelimelerin değiştirilmesine yönelik talepler oldu. Bu arzu ve talepler doğrultusunda metnin son hâli belirlendi. Toplantılar neticesinde Yuvarlak Masa Zirve Toplantısının 5 Eylül 1961 Salı günü 16.00'da Çankaya'da Temsilciler Meclisi, Üniversite, Basın ve Gençlik temsilcilerinden oluşan bir heyetin huzurunda siyasi parti liderlerince imzalanacağı açıklandı⁵⁰. Çankaya'daki liderler zirvesi öncesinde CKMP lideri O. Bölükbaşı'nın siyasi tavrı hâlâ bilinmiyordu. YTP heyeti içinde de görüş ayrılıkları vardı. Fakat imzalanacak deklarasyona "Millî Anlaşma" adı verilmişti.

V. Yuvarlak Masa Siyasi Parti Liderleri Toplantısı

İmza töreni için Çankaya Köşkü Kabul Salonunun ortasına oldukça geniş bir yuvarlak masa yerleştirilerek Gürsel'le birlikte beş siyasi parti lideri adına altı koltuk ilave edildi. Salon, kırmızının hâkim olduğu bir tefrişatla düzenlenmişti. Gürsel'in oturacağı koltuğun arkasında MBK üyeleri yer alacaktı. Tam karşı cephede Bakanlar Kurulu üyeleri, bakanların arkasında üniversite ve gençlik temsilcileri oturacaktı. Zirveye metne imza atan beş partiden beşer üye, seçime katılma hakkı olmayan 14 partiden birer temsilci, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları, Rektörler, Temsilciler Meclisi üyeleri, Askerî ve Sivil Yargı Başkanları, Diyanet İşleri Başkanı ve çeşitli Sivil Toplum Örgütlerinden temsilciler katılacaktı⁵¹.

5 Eylül günü saat 14.30'dan itibaren Köşkün kapıları açıldı. Davetlileri Çankaya Muhafız Alayı Komutanı MBK Üyesi Osman Köksal kapıda karşıladı. Muhafız Alayı Bاندosu çeşitli marşlardan oluşan bir konser verdi. Liderler Çankaya Köşküne 15.30'dan itibaren gelmeye başladılar. Toplantıya ilk Memleketçi Serbest Partisi lideri E. Adakan geldi. Onu sırasıyla YTP lideri E. Alican, AP lideri R. Gümüşpala takip ettiler. CHP lideri İnönü Köşke giriş

⁴⁹ **Siyasi Partiler Yuvarlak Masa**, s.197; "Yuvarlak Masa Tutanaklarını Açıklyoruz 13", **Dünya**, 3 Şubat 1962.

⁵⁰ **Milliyet**, 4 Eylül 1961; **Cumhuriyet**, 4 Eylül 1961.

⁵¹ **Cumhuriyet**, 5 Eylül 1961.

yaptığında şiddetli alkışlarla ve sevgi gösterileriyle karşılandı. Askerler, her zaman İsmet İnönü'ye olan sevgi ve hayranlıklarını coşkun bir şekilde gösteriyorlardı.

Saat 16.00'da tören alanına gelen Devlet Başkanı Gürsel, davetlilerce ayakta alkışlarla karşılandı. İstiklal Marşı okundu. Devlet Başkanı Gürsel açış konuşmasında Millî Birlik Komitesinin bir buçuk yıldır sürdürdüğü yönetimiyle ikinci cumhuriyetin yapısının tamamlanmak üzere olduğunu söyledi. Gürsel, bu yapının inşa edilmesinden daha güzelinin, siyasi partiler tarafından daima yaşatılması olduğunu bu amaçla Yuvarlak Masa toplantısını düzenlediklerini açıklayan Gürsel, istikbali karartabilecek meseleler üzerinde fikir birliğine varmayı hedef tuttuklarını söyledi⁵². Gürsel'in konuşmasından sonra imza törenine geçildi. Tören, Ankara Radyosu tarafından canlı yayınlanarak halka ulaştırıldı.

Masada her liderin oturacağı yer önceden belirlenerek isimleri yazılmıştı. CKMP lideri O. Bölükbaşı'nın törene katılmayacağı anlaşılınca yerine vekâleten Ahmet Oğuz'un adı masaya ilave edildi. Gürsel ile birlikte parti liderleri imzalarını attılar⁵³. İmzalardan sonra siyasi liderler sırasıyla AP'li Gümüşpala, "Hazırlanan esaslar milletimiz için hayırlı olacaktır. Adalet Partililer Anayasa çerçevesi dâhilinde vakarlıyız. Esaslar dâhilinde tamamen riayetkâr olacağız" dedi. CHP lideri İnönü, "Bu eser muvaffak bir eserdir. Bunu iyi niyetle ciddi olarak tatbik etmeğe muvaffak olursak memlekette huzur içinde bir seçim temin edebilir" dedi. CKMP adına Oğuz, "Memleketin geleceğinde, yeni bir karanlık devrin açılmaması ancak kin ve intikam hislerinden zebunu olmaktan kurtulmamız ve gerçek adaletin teessüsü ile mümkün olacaktır" dedi. MSP lideri Adakan, 27 Mayısın hemen akabinde memleketimizde gerçek demokrasinin kurulması yolunda Türk Milleti huzurunda yaptığı adağı gerçekleştirdiği için MBK'ya teşekkür etti. Son olarak TYP lideri Alican, "Bu tarihî vesikanın milletimizin hür ve bahtiyar günlerinin müjdecisi olması temennisiyle saygılarla selamlarım" dedi⁵⁴. Liderler kısa konuşmalar yaptılar⁵⁵. Kapanış konuşmasını yapan Devlet Başkanı Gürsel, "Bu teşebbüs normal bir cemiyette hatıra bile gelmez. Fakat

⁵² BCA, 30 1 0 0 40 256 19.

⁵³ Haydar Tunçkanat, **27 Mayıs 1960 Devrimi**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1996, s.449; **Cumhuriyet**, 6 Eylül 1961.

⁵⁴ **Cumhuriyet**, 6 Eylül 1961.

⁵⁵ M. Toker, **a.g.e.**, s.261.

10 yıldan beri memleketi idare edenler cemiyette o kadar fikir ve iman karışıklığı yarattılar ki eğer böyle bir anlaşmaya varılmazsa cemiyet hayatımızın milletimizi büyük buhranlara sürüklemesi ihtimali daima düşünülebilir” dedi⁵⁶. Yaklaşık bir saat süren imza töreninin tamamlanmasıyla birlikte Ankara Radyosu yuvarlak masa canlı yayınına son verirken davetliler köşkten ayrılmaya başladılar⁵⁷.

Tören esnasında davetlilere limonata ikram edildi. İmzalardan sonra siyasi parti temsilcileri tören alanının yanındaki küçük bir odaya alındılar. MBK üyeleri ile siyasi parti liderleri bir araya gelerek uzun bir süre sohbet ettiler. Daha sonra Gürsel, Kurucu Meclis Başkanı Kazım Orbay ile beş parti lideri ayrı bir odada özel bir toplantı yaptılar. Oldukça samimi ve sıcak bir ortamda gerçekleşen bu toplantıya kimsenin müdahil olmamasına büyük özen gösterildi. Bu toplantıdan ayrılan Devlet Başkanı Gürsel, gençlik teşekküllerinin temsilcileriyle bir araya geldi. Devlet Başkanı Gürsel gençlere, “Size temiz bir istikbal yaratmak için çalışıyoruz” dedi. Basın temsilcileriyle ilgilenen Devlet Başkanı Gürsel, “Birleştirici şekilde kalemlerinizi kullanınız. Kurtuluş birlikte ve anlaşmadadır, kardeşçe milletin birbirine bağlanmasındadır” dedi. MBK üyeleri böyle bir anlaşmanın yapılmasından duyduğu memnuniyeti Gürsel’i teker teker tebrik ederek gösterdiler⁵⁸. Askerler, Yuvarlak Masa Toplantılarıyla elde edilen sonuçlardan oldukça umutlu ve anlaşmadan son derece memnundular.

VI. Basın’da Yuvarlak Masa Toplantısı

Yuvarlak Masa toplantılarıyla sağlanan bu mutabakatta basının büyük katkıları oldu. Bu sonuçtan memnun olan Başbakan Yardımcısı ve Millî Savunma Bakanı Fahri Özdilek, gazeteler arasında da rejim konusunda sert tartışmaların yaşandığını bunu engellemek için de gazetecilerle “Basın yuvarlak masası” toplantılarının yapılacağını söyledi⁵⁹. Askerler basınla yapacakları anlaşmanın öneminden ve değerinden söz ediyorlardı fakat içeriği ve zamanlaması hakkında bilgi vermiyorlardı. Bu konuda askerler arasında

⁵⁶ **Milliyet**, 6 Eylül 1961.

⁵⁷ **Akis**, S 376, 11 Eylül 1961, s.8.

⁵⁸ **Dünya**, 6 Eylül 1961.

⁵⁹ **Dünya**, 3 Eylül 1961.

farklı görüşlerin olduğu anlaşılıyordu. Neticede son anda verilen bir kararla bu toplantı için harekete geçildi⁶⁰.

6 Eylül sabah 10.00’da Ankara Radyoevinde yapılacak toplantıya ulusal gazetelerin başyazarları ve yayın müdürleri davet edildi. Ankara, İstanbul, İzmir ve Anadolu gazetelerinden yaklaşık yüz kişinin katıldığı bu toplantıya MBK üyesi Albay Ekrem Acuner başkanlık ederken Ahmet Yıldız ile Sezai Okan divan sözcülüğü yaptılar⁶¹. Toplantının açış konuşmasında Acuner, “siyasi bataklığın kurutulması için” son gayretlerin de sarf edildiğini söyledi. Toplantı Başkan Acuner’in açış konuşmasından sonra askerlerin hazırladığı 8 maddelik bir gündem üzerinde müzakerelere geçildi. Askerler, gazetecilerin gündem üzerinden uzlaştığı hususları maddeye dökmek üzere bir Redaksiyon Kurulu oluşturuldular⁶². Böylece gazetecilerle imzalanan bu Yuvarlak Masa Toplantı metni ortaya çıkarılmış oldu.

Gazetecilerle imzalanan anlaşma metnin girişinde yuvarlak masa görüşmeleri sonunda demokratik rejimin tam olarak gerçekleşmesini ve milletçe benimsenmesini geciktirecek yayınlardan kaçınmanın yurtseverlik görevi olduğu belirtiliyordu. Yeni Anayasanın sağladığı hakları kavrayan Türk Basını aşağıdaki ilkeler üzerinde görüş birliğine varmıştır deniliyordu.

1. Gazeteciler, Askerlerle-Siyasi Partiler arasında imzalanan beyannameye bağlı kalıp bütünü ile destekleyecekler.

2. Partiler imzaladıkları anlaşmada verdikleri sözleri tutmazlarsa basın uyarı görevini yaparak siyasi parti temsilcilerinin anlaşmaya bağlı kalmalarını sağlayacaktır.

3. Seçimlerden önce ve sonra gazeteciler halkı kışkırtan, yanıltan, demokratik ilkelerle bağdaşmayan ve millî menfaatlere aykırı yayın yapmayacaktır.

4. Ülkemizin menfaatine olan iktisadi ve sosyal meselelere basında çok yer verilerek vatandaşların aydınlatılması sağlanacaktır.

⁶⁰ Akis, S 376, 11 Eylül 1961, s. 8.

⁶¹ Cumhuriyet, 7 Eylül 1961.

⁶² Bu maddeleri oluşturan heyette MBK’dan S. Okan ve A. Yıldız, gazetecilerden Ç. Altan, A. E. Yalman, H. Alper, E. Güresin, A. İpekçi, G. Evliyaoğlu ve F. R. Atay yer aldı. Milliyet, 7 Eylül 1961.

5. İkinci Cumhuriyetin devrimci ve demokratik hayatında 27 Mayıs İhtilalinin amaçlarından biri olan siyasi ahlak düzeninin yerleşmesine yardımcı olunacaktır.

6. Din konularının sömürülmesine, aşırı sola (komünizm), aşırı sağa (ırkçılık) ve her türlü totaliter anlayışa karşı durulacaktır⁶³.

Gazetecilerin Askerlerle üzerinde anlaşarak imzaladıkları bu metin, radyodan da ilan edildi⁶⁴. Gazetecilerden kendi aralarında bir kurul (Ahmet Emin Yalman, Seyfettin Turhan ve Ziya Hanhan) oluşturarak 20.30'da Devlet Başkanı Gürsel'i ziyaret ettiler. MBK üyesi A. Yıldız Başkanlığındaki bu gazeteciler kurulunu Çankaya'da kabul eden Gürsel, anlaşmanın imzalanmış olmasından duyduğu memnuniyeti bildirdi⁶⁵. Çünkü bu anlaşmayla Gazetecilere siyasi partileri yakından izleyerek verdikleri sözleri ve imzaladıkları anlaşmayı uyup uymadıkları denetleme görevi verilmişti. Bu kurallara uymayanlara hatırlatma, nasihat etme ve ihbar etme vazifesiyle donatılmışlardı⁶⁶.

VII. Yuvarlak Masa Toplantı Kararları ve Siyasi Partiler

401

CHP lideri İnönü, siyasetteki tecrübesiyle bu toplantıları fazla ciddiye almadı⁶⁷. Genel Sekreterler düzeyindeki ilk toplantı da İnönü ve CHP için fazla umut vaat edici başlamadı. Siyasi parti temsilcileri arasındaki anlamsız polemikler, toplantının ciddiyetine gölge düşürüyordu. Fakat CHP lideri İnönü, 27 Mayıs'ın meşruiyetinin tartışılmaması, Atatürk Devrimlerinin tartışılmaya açılmaması ve Yassıada'da verilecek kararların olduğu gibi kabul edilmesini çok önemsiyordu. Bu toplantılarda diğer partilerin söz vererek bu hedeflerin güvence altına alınabilmesini çok önemli buluyordu⁶⁸.

CHP, İl ve İlçe başkanlıklarına Millî Antlaşmanın tam metninin yer aldığı bir genelge göndererek bu antlaşmaya hassasiyetle uyulmasının önemini açık bir dille ifade etti. AP, YTP ve CKMP'de teşkilatlarına gönderdikleri genelgeyle antlaşmanın gereğine uygun hareket edilmesini istediler. MSP

⁶³ **Dünya**, 6 Eylül 1961.

⁶⁴ **Akis**, S 376, 11 Eylül 1961, s.10.

⁶⁵ **Dünya**, 8 Eylül 1961.

⁶⁶ Hayri Alper, "Basınıımızın Taşındığı Ağır Sorumluluk", **Dünya**, 8 Eylül 1961.

⁶⁷ M. Toker, **a.g.e.**, s.257.

⁶⁸ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam 1950-1964**, Cilt III, Remzi Kitapevi, İstanbul 2006, s.517.

antlaşma metnini bastırarak sadece teşkilatlara değil bütün parti üyelerine dağıtmaya başladı.

MBK siyasi partiler arasında karşılıklı saygı ve sevgiyi geliştirmeyi amaçlayan yuvarlak masa toplantısı kararınca, parti merkezlerini ziyaret etmeye karar verdi. Bu amaçla MBK'nın Yuvarlak Masa toplantılarına katılan dört üyesi (E. Acuner, S. Okan, K. Kaplan, S. Özgür) siyasi partilere nezaket ziyaretlerinde bulundular⁶⁹. Askerler siyasi partilerin bu süreçteki yapıcı katkılarından duyduğu memnuniyeti teşekkür ederek gösterdiler.

Yuvarlak Masa Toplantı kararlarına siyasi partiler arasında görünüşte CKMP muhalefet ediyordu. Bölükbaşı bu rahatsızlığını, “Yuvarlak Masa deklarasyonunda kanaatlerime ve inanışlarıma uymayan bazı mühim noktaların bulunduğunu gördüm ve onun için imza etmeyeceğimi bildirdim” dedi. Bölükbaşı, “Yassıada muhakemelerinin henüz karara bağlanmadığı bir sırada, hükme tesir edebilecek mahiyette beyanları, verilecek kararların peşinen tasvibi şeklinde tefsir edebilecek ibareleri, muhtarların da dâhil bulunduğu idari mekanizmanın seçimlerde dürüst hareket edeceğine, partilerin inandıklarını millete ilan etmeleri hususunu bünyesine alan bir beyannamenin tasvibi benim hukuk anlayışıma aykırı” dedi.

Bölükbaşı'nın bu açıklamaları askerler tarafından “siyasi hata” olarak görüldü. Askerler adına MBK üyesi Sami Küçük, Bölükbaşı'nın bu açıklamalarını saçmalık olarak tanımlarken Bölükbaşı'nın ucuz kahramanlık yapmaya çalıştığını söyledi. Albay Küçük CKMP'yi anlamaya aykırı hareket etmekle suçlayarak cezalandırmakla tehdit etti. MBK üyesi Sıtkı Ulay da, Bölükbaşı'nın açıklamalarına büyük tepki gösterdi⁷⁰. Devlet Başkanı Gürsel oldukça çok rahatsız olarak “Ne söyleyeyim? Millet söylesin benim söyleyeceğimi” dedi⁷¹.

Yuvarlak Masa görüşmelerinde partiler anlaşmıştı fakat siyasi partiler arasındaki kavgalar sona ermemişti. Kavga sürpriz bir şekilde CKMP ile AP arasında çıktı. CKMP Genel Sekreteri Abdulhak Kemal Yörük, gizli toplantı tutanaklarının açıklanmasını isteyerek toplantılarda DP devrinin muhasebesi ve Yassıada davaları hakkında pek çok karar alındığını fakat AP'lilerin bu

⁶⁹ **Dünya**, 8 Eylül 1961.

⁷⁰ **Dünya**, 12 Eylül 1961.

⁷¹ **Cumhuriyet**, 12 Eylül 1961.

duruma en ufak bir itirazlarının olmadığını açıkladı⁷². Şüphesiz Yörük bu iddialarında haksız değildi. Fakat AP lideri Gümüşpala özellikle protokolün Yassıada ile ilgili bölümünü imzalamak istemedi. Fakat askerinin kesin ve katı tavrı karşısında Gümüşpala, bir an önce sivil yönetime geçmek için bir özveride bulunarak imzaladı⁷³.

Askerler seçimler öncesinde siyasi partilerden 27 Mayıs'ı koruyacağına ilişkin bir güvence almak amacıyla Yuvarlak Masa Kararlarıyla yazılı taahhüt aldılar. Fakat bu imzaların hukuki bağlayıcılığı yoktu. Çünkü siyasi hayata yönelik her detay Anayasada yer almadığından bu duruma yönelik bir yaptırım da yoktu⁷⁴. Aslında kamuoyunda bu kararların uzun soluklu bir bağlayıcılığının olmadığını da herkes biliyordu⁷⁵. Fakat ülkenin seçimlere gittiği bu günlerde kimse sivil yönetime geçişe engele olacak bir siyasi tavır göstermek istemiyordu.

VIII. Yuvarlak Masa Toplantıları Sonrası Yassıada Kararları

Yassıada kararlarının açıklanmasına doğru siyasette gerilim tırmanmaya başladı. Bu durum üzerine Devlet Başkanı Gn. Gürsel 14 Eylül'de Yuvarlak Masa toplantılarına katılan parti liderlerini toplantıya davet etti. Saat 10.00'da başlayan bu toplantıya CKMP lideri Bölükbaşı mazeret beyan etmeksizin katılmadı⁷⁶. Gürsel'in bu toplantısı 11.40'a kadar sürdü. Devlet Başkanı Gürsel liderlerle Yuvarlak Masa Toplantılarının sonuçlarını değerlendirmek ve Yassıada Mahkemelerinde verilecek kararlara ilişkin ortak tutumun belirlenmesini istedi. Yassıada Kararlarının açıklanarak idamların askerler tarafından onaylanması üzerine Gürsel, Bölükbaşı dışındaki siyasi parti liderlerini tekrar toplantıya davet etti. İnönü, Gümüşpala, Alican ve Adakan 16 Eylül'de Gürsel'le Başbakanlıkta bir araya geldiler. 11.00'de başlayan bu toplantı yaklaşık 20 dk. sürdü. Toplantıdan ayrılan liderlerin oldukça düşünceli oldukları ve gazetecilerin ısrarlı sorularına "söyleyecek bir şey yok" dedikleri görüldü. Yalnız Gürsel, gündeme ilişkin her konuyu görüştüğ dedi⁷⁷. Yassıada gündemli bu görüşmeden yarım saat sonra Yuvarlak Masa

⁷² **Dünya**, 13 Eylül 1961.

⁷³ Ö. Öymen, **a.g.e.**, s.327.

⁷⁴ Bedii Faik, **İhtilalciler Arasında Bir Gazeteci**, Dünya Yayınları, İstanbul 1967, s.157.

⁷⁵ Çetin Altan, "Düşünceler", **Milliyet**, 31 Ocak 1962.

⁷⁶ **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1961; Davet geldiğinde Bölükbaşı önce olumlu cevap verdi. Fakat bu toplantının gündemi belli olmadığından ve toplantıya diğer parti liderlerinin de katılacağı bilgisi üzerine Bölükbaşı toplantıya katılmaktan vazgeçti. **Dünya**, 15 Eylül 1961.

⁷⁷ **Cumhuriyet**, 17 Eylül 1961.

Toplantılarında imzalan protokolün ikinci kısmı yani Yassıda kararlarının infazı hakkındaki bölüm kamuoyuna açıklandı.

Yuvarlak Masa Toplantılarında Yassıda Mahkemesi hakkında alınan kararların girişinde DP yönetimine yönelik sert tenkitler vardı. DP, demokratik nizamdan uzaklaşmak, basın, üniversite ve adalet üzerinde ağır baskılar kurmak, inkılapları ve dinî duyguları istismar etmek, yanlış ekonomik politikalar uygulamak ve seçimlerde hile yapmakla suçlandı. Ordunun 27 Mayıs'ı hiçbir zümre aleyhine ve siyasi maksatlarla gerçekleştirmediği vurgulandı. Bu bölüm beş siyasi parti liderinin imzaladığı “Bu ihtilalin yıktığı ve millî vicdanın mahkûm ettiği Demokrat Parti zihniyetini ve onu temsile veya devam ettirmeğe teşebbüs mahiyetindeki her türlü davranışı şiddetle reddederiz” ifadeleriyle sona eriyordu⁷⁸.

Yuvarlak Masa toplantılarının gizli bölümünün açıklanması ve Yassıda kararları sonrası idamların infaz edilmesi AP'de büyük bir huzursuzluğa yol açtı. AP'nin özellikle Ege Bölgesi'nden İzmir, Manisa, Muğla, Balıkesir, Aydın ve Denizli vilayetlerinde parti yönetimine sert tepkiler geldi. Teşkilatlarda Gümüşpala'nın Yuvarlak Masa kararlarını onaylayarak partiye ihanet ettiği söyleniyordu. AP yönetimi Yuvarlak Masa toplantılarında tutulan tutanakların açıklanmasını istedi. Böyle bir talebe Devlet Başkanı Gürsel pek umursamaz bir eda ile “Bu zabitleri neden bu kadar önemsediklerini anlamadım. Fakat MBK uygun görürse açıklanabilir” dedi⁷⁹. Şüphesiz asker AP teşkilatının gösterdiği bu tepkilere bakarak daha evvel AP'ye yönelik duyduğu endişelerinin haklı olduğunu düşünüyordu⁸⁰. Bu nedenle askerler genel seçimler yaklaşırken AP'ye yönelik siyasi baskılarını artırmaya başladılar⁸¹. Basın da üzerine düşen görevin bilinciyle AP'nin seçim döneminde Millî Antlaşmaya aykırı bir tutum ve politika içinde olduğunu iddia ederek partiye yönelik sert yayınlarını sürdürdü⁸².

⁷⁸ **Dünya**, 17 Eylül 1961.

⁷⁹ **Cumhuriyet**, 22 Eylül 1961.

⁸⁰ Bedii Faik, “A.P.'deki Buhan”, **Dünya**, 19 Eylül 1961.

⁸¹ **Dünya**, 30 Eylül 1961; Gazetelerde “Eskişehir'de ikisi aday dört A.P.'li tevkif edildi. İzmit'te bir A.P.'li yuhalandı. Konya'da mahkûm olan 3 A.P.'li yine suç işlediler” şeklinde yer alıyordu. **Dünya** 12 Ekim 1961.

⁸² **Cumhuriyet**, 1 Ekim 1961.

IX. CKMP Lideri Osman Bölükbaşı ve Yassıada Kararları

Seçim çalışmalarının hızla yürütüldüğü bir atmosferde CKMP lideri Bölükbaşı, partisi adına radyodan halka hitap etmek için 2 Ekim’de mikrofonun başına geçti. Yuvarlak Masa Kararlarına yönelik itirazlarını Bölükbaşı, “1. Yassıada kararları açıklanmadan mahkemeye müdahale edilmesini hukuk anlayışına uygun bulmuyorum, 2. Yassıada’dan çıkacak kararın adalete uygun olmasını isterim fakat beyanname metninde “Türk Adaletine inanıyorum” demekle bu mahkemenin vereceği hükmü peşinen tasdik edemem, 3. MBK’nın seçimlere yönelik verdiği teminatını yeterince ikna edici bulmadım fakat bu itirazlarım dikkate alınmadığı için imza törenine katılmadım” dedi⁸³. Aslında Bölükbaşı toplantıda alınan kararlarla kendi siyasi geleceğini bağlamak istemiyordu⁸⁴.

Bölükbaşı’nın Yuvarlak Masa Toplantı kararlarını radyo üzerinden eleştirmesi askerleri çok öfkeliyordu. Devlet Başkanı Gn. Gürsel, “Şahsi savunmasını yapan Osman Bölükbaşı radyoyu suiistimal etmiştir. Sözlerini esfle dinledim” dedi⁸⁵. MBK 2 Ekim günü 20.55’de bir tebliğ yayınlamak için yuvarlak masa toplantılarında alınan kararları radyodan halka duyurdu. MBK’nın bu tebliğinde, 1. Memlekette huzur ve güveni sağlamak için siyasi partiler 5 Eylül 1961’de ortak bir beyanname yayınladılar. Liderler tarafından imzalanan bu beyanname beş siyasi partinin malı oldu. 2. Yuvarlak Masa toplantılarında Yassıada Mahkemesi kararlarının tasdik gerektiren cezalarının (idamların) kabulü veya değiştirilmesi hakkında konu gündeme gelmedi. Sadece mahkemeye tesir edebilme ihtimali düşünülerek eski iktidarın icraatlarıyla ilgili kısım, mahkeme kararlarının açıklanmasından sonraya bırakıldı. 3. Anayasanın tanıdığı MBK’nın yetkisi dâhilindeki idam kararlarının onaylanmasında bu toplantıların hiçbir tesir olmamıştır. 4. Yüksek Adalet Divanının aldığı idam kararlarının MBK’da görüşülmesi esnasında sadece bir parti değil diğer parti liderlerinin de idamların infaz edilmemesi için müracaatı oldu. 5. Yuvarlak Masa toplantılarında siyasi parti liderleri, alınan kararların teşkilatlarınca da benimsenerek politikalarına esas alacaklarını taahhüt etmişlerdi. Partilerin oy kaygısıyla, alınan bu kararları

⁸³ **Dünya**, 3 Ekim 1961.

⁸⁴ Cihad Baban, **Politika Galerisi (Büstler ve Portreler)**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1970, s.456.

⁸⁵ **Cumhuriyet**, 4 Ekim 1961.

ihlal etmesinin siyasi ahlak ve millî geleneklerimizle bağdaşmayacağı söylendi.

MBK üyelerinin Bölükbaşı'na öfkesi geçmiyordu. Neticede MBK, siyasi parti yetkilileriyle görüşmeler yapmaya karar verdi. 3 Ekim günü sabah 09.30'da MBK, AP yönetimiyle bir araya geldi. 11'de YTP'lilerle öğleden sonra 14.45'te CKMP'lilerle görüştü⁸⁶. Askerler siyasi partilere Yuvarlak Masa kararlarını hatırlatarak, seçimler öncesinde bu kararlara daha fazla hassasiyet göstermelerini istediler. Fakat Osman Bölükbaşı'nın siyaseti altüst eden açıklamalarından geri adım atmaya niyeti yoktu. 4 Ekim'de Konya'da Bölükbaşı, hiçbir gücün kendilerini yollarından ayırmaya yetmeyeceğini, tehditlerin sadece yapanlara zarar vereceğini, namus ve şeref hakkında da kimseden ders almaya ihtiyaçlarının olmadığını beyan etti⁸⁷.

X. 15 Ekim 1961 Genel Seçimleri

Askerler, siyasi partilerden bu kararlara daha fazla hassasiyet göstermelerini istiyordu. Bu siyasi hava içinde ülke seçimlere gitti. 1961 genel seçimlerine CHP, AP, CKMP ve YTP'nin katılması kesinleşti. Yuvarlak Masa toplantılarında yer alan MSP, yurt dışında en az 15 ilde teşkilatlanma şartını sağlayamadığından Yüksek Seçim Kurulu tarafından seçimlere katılmasına izin verilmedi⁸⁸. 25 Eylül'de başlayan seçim propagandaları 21 gün süreyle devam etti. Bu sürede siyasi partilerin DP iktidarı hakkında olumlu söz söylemeleri ve Yassıada kararlarını eleştirmeleri yasaktı. Fakat partiler arasında DP'nin mirasına sahip çıkma yarışı da olanca şiddetiyle devam ediyordu. 14 Ekim'de sona eren propaganda süresinde eşit şartlarda, kıyasıya bir yarış yaşandı. Seçimlerde de herhangi bir üzücü hadise yaşanmadı. Son derece dürüst bir seçim gerçekleştirildi⁸⁹.

Seçim sonuçlarına göre CHP, 173 milletvekili 36 senatör, AP 158 milletvekili 70 senatör, CKMP 54 milletvekili 16 senatör, YTP 65 milletvekili 28 senatör kazandılar⁹⁰. Böylece hiçbir parti tek başına iktidara gelebilecek bir çoğunluğa ulaşamadı. Askerler bu sonuçlardan pek memnun kalmadılar ve yeni dönemde de siyaseti şekillendirmekte kararlıydılar. MBK dört partinin

⁸⁶ **Dünya**, 4 Ekim 1961.

⁸⁷ **Dünya**, 6 Ekim 1961.

⁸⁸ **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1961.

⁸⁹ I. Tuna, a.g.m., s.235-340.

⁹⁰ F. Ahmad vd., **a.g.e.**, s.239.

27 MAYIS ASKERÎ YÖNETİMİNİN SİVİL İDAREYE GEÇME ÇABALARI:
YUVARLAK MASA KARARLARI

katılacağı bir millî koalisyon hükûmeti için teşebbüse geçti. Siyasi parti liderleriyle görüşmeler yapıldı⁹¹. Fakat askerlerin bu önerisi siyasi partiler tarafından uygun bulunmadı⁹². 21 Ekim'de İstanbul'da toplanan bir grup asker, MBK'ya sert bir muhtıra vererek seçimlerin iptal edilip Meclisin hiç açılmamasını istediler⁹³. Ülkenin askerî yönetime devam ederek sivil idareye geçme ihtimali zayıfladı. Askerlerle siyasi parti liderleri Çankaya Köşkünde Devlet Başkanı Cemal Gürsel'i Cumhurbaşkanı seçmekte uzlaşarak Meclisin açılmasını sağladılar⁹⁴. Böylece TBMM 25 Ekim 1961'de yeniden açılarak sivil yönetime geçildi.

⁹¹ **Cumhuriyet**, 18 Ekim 1961.

⁹² **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1961.

⁹³ Dündar Seyhan, **Gölgedeki Adam**, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul 1966, s.155.

⁹⁴ **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1961.

SONUÇ

Askerî yönetim, 27 Mayısla getirdiği hukuki düzeni, kalıcı olarak iktidarda tutabilmek ve ülke siyasetini yeniden şekillendirerek geleceğini tayin etmek istiyordu. Bu hedefe ulaşmak için geçmiş DP iktidarıyla hesaplaşmak ve gelecekte DP'nin siyaset anlayışını iktidardan tamamen uzaklaştırmayı amaçlıyordu. Bu nedenle sivil yönetime geçmeden evvel bütün siyasi partilerden yazılı bir taahhüt almak istedi.

Sivil Toplum örgütlerinin ve basınının da desteğini alan askerler, siyasi partilerle uzun bir hazırlık sonucunda çeşitli toplantılar yaptılar. Bu toplantılarda gündem tamamen askerlerin belirlediği maddeler üzerinden yürütüldü. Askerler siyasi partilerden, geçmiş dönemin DP'sine karşı açık bir tavır almalarını, 27 Mayısı müdafaa etmelerini ve Yassıada Mahkemelerinin vereceği kararlara saygı göstermelerini istediler. Kısacası Yassıada da verilecek idam kararlarının siyasette istismar edilmesini istemiyorlardı. Tamamen DP'yi ve siyasi mirasçılarını hedef alan bu toplantılarla askerler, gelecek dönemin siyasetinde DP'nin mirasçılara karşı olduklarını gösterdiler. Toplantılarda askerlerin güncel siyasete bakışları ve siyasi partilerin siyasi pozisyonlarını da görmek mümkündür.

Beş siyasi partinin katıldığı bu toplantılarda gözler, kendisini DP'nin mirasçısı olarak gören partilerdeydi. Bu partilerin nasıl bir tutum ve politika geliştireceği merak ediliyordu. Toplantılarda kapatılmaktan son anda kurtulan AP'nin temsilcileri, pek seslerini çıkarmadılar. Askerle ihtilafli konulardan uzak durdular. YTP ile CHP'liler arasında sıklıkla polemikler yaşandı. Bu polemiklerde AP'liler, sessizce YTP'ye destek verdiler. Bu nedenle askerle aynı safta yer alan CHP temsilcilerine yönelik sert tenkitler yapıldı. CKMP temsilcileri metni imzalamakla imzalamamak arasında bocaladılar. Bu süreçte CKMP Genel Başkan Osman Bölükbaşı, siyasi duruşu ve toplantılarda alınan kararlara karşı açıkça muhalefetiyle dikkat çekti.

Toplantılar süresince askerler, çeşitli tehditlerle siyasi parti temsilcilerinden arzu ettikleri neticeyi almayı başardılar. Toplantıya katılan siyasi partiler, dönemin askerî koşulları altında önerilen bütün kararları kabul ederek pek fazla itiraz etmediler. Fakat zaman içinde alınan bu kararların, siyasette fazla bir karşılığının olmadığı anlaşıldı. Kısa sürede bu kararları unutan siyasi partiler, 27 Mayıs öncesi siyasi pozisyonlarına geri döndüler.

27 MAYIS ASKERÎ YÖNETİMİNİN SİVİL İDAREYE GEÇME ÇABALARI:
YUVARLAK MASA KARARLARI

Yuvarlak Masa Toplantıları, askerın siyasete yön vermek için çabaladığı sıradan çabalardan birisi olmaktan öteye geçemedi.

KAYNAKÇA

Ahmad, Feroz vd. **Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.

Akis, S 272, 14 Ağustos 1961.

Akis, S 373, 21 Ağustos 1961.

Akis, S 375, 4 Eylül 1961.

Akis, S 376, 11 Eylül 1961.

Akyaz, Doğan, **Askeri Müdahalelilerin Orduya Etkisi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

Alper, Hayri, “Basınımızın Taşdığı Ağır Sorumluluk”, **Dünya**, 8 Eylül 1961.

Altan, Çetin, “Düşünceler”, **Milliyet**, 31 Ocak 1962.

Altuğ, Kurtul, **Bir Numaralı Tank**, Doğan Kitap, İstanbul 2006.

Atay, Falih Rıfkı, “Yuvarlak Masaya Doğru”, **Dünya**, 24 Ağustos 1961.

Aydemir, Şevket Süreyya, **İkinci Adam 1950-1964**, Cilt III, Remzi Kitapevi, İstanbul 2006.

Aytekin, M. Emin, **İhtilal Çıkmazı**, Dünya Yayınları, İstanbul 1967.

Cumhurbaşkanlığı Cemal Gürsel Arşivi, 4/3-35 3280-1.

Cumhurbaşkanlığı Cemal Gürsel Arşivi, 4/1-29 820-4.

Cumhuriyet, 1 Ekim 1961.

Cumhuriyet, 1 Eylül 1961.

Cumhuriyet, 12 Eylül 1961.

Cumhuriyet, 15 Eylül 1961.

Cumhuriyet, 17 Eylül 1961.

Cumhuriyet, 18 Ağustos 1961.

Cumhuriyet, 18 Ekim 1961.

Cumhuriyet, 19 Ağustos 1961.

27 MAYIS ASKERÎ YÖNETİMİNİN SİVİL İDAREYE GEÇME ÇABALARI:
YUVARLAK MASA KARARLARI

Cumhuriyet, 19 Ekim 1961.

Cumhuriyet, 2 Eylül 1961.

Cumhuriyet, 22 Eylül 1961.

Cumhuriyet, 23 Eylül 1961.

Cumhuriyet, 24 Ağustos 1961.

Cumhuriyet, 25 Ekim 1961.

Cumhuriyet, 25 Temmuz 1961.

Cumhuriyet, 26 Ağustos 1961.

Cumhuriyet, 28 Mayıs 1960.

Cumhuriyet, 29 Mayıs 1961.

Cumhuriyet, 4 Ekim 1961.

Cumhuriyet, 4 Eylül 1961.

Cumhuriyet, 5 Eylül 1961.

Cumhuriyet, 6 Ağustos 1961.

Cumhuriyet, 6 Eylül 1961.

Cumhuriyet, 7 Eylül 1961.

Cumhuriyet, 7 Temmuz 1961.

Demir, Şerif, **Düello Menderes ve İnönü**, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

Demir, Şerif, **Türkiye’de Askeri Darbeler ve Vesayet**, Tiav, Ankara 2020.

Demirel, Tanel, **Adalet Partisi İdeolojisi ve Politika**, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

Dünya, 12 Ekim 1961.

Dünya, 12 Eylül 1961.

Dünya, 13 Eylül 1961.

Dünya, 15 Eylül 1961.

- Dünya**, 17 Eylül 1961.
Dünya, 2 Eylül 1961.
Dünya, 2 Şubat 1962.
Dünya, 22 Ağustos 1961.
Dünya, 22 Ocak 1962.
Dünya, 24 Ağustos 1961.
Dünya, 26 Ağustos 1961.
Dünya, 26 Temmuz 1961.
Dünya, 3 Ekim 1961.
Dünya, 3 Eylül 1961.
Dünya, 30 Ağustos 1961.
Dünya, 30 Eylül 1961.
Dünya, 4 Ekim 1961.
Dünya, 5 Temmuz 1961.
Dünya, 6 Ekim 1961.
Dünya, 6 Eylül 1961.
Dünya, 8 Ağustos 1961.
Dünya, 8 Eylül 1961.

Erer, Tekin, **Yassıada ve Sonrası**, Cilt I-II, Rek-Tur Yayınları, İstanbul 1965.

Faik, Bedii, “A.P.’deki Buhran”, **Dünya**, 19 Eylül 1961.

Faik, Bedii, **İhtilalciler Arasında Bir Gazeteci**, Dünya Yayınları, İstanbul 1967.

Kayalı, Kurtuluş, **Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

Koçaş, Sadi, **Atatürk’ten 12 Mart’a Anılar**, Cilt II, Tomurcuk Matbaası, İstanbul 1977.

Milliyet, 14 Temmuz 1961.

Milliyet, 10 Ağustos 1961.

Milliyet, 18 Ağustos 1961.

Milliyet, 20 Ağustos 1961.

Milliyet, 25 Ağustos 1961.

Milliyet, 3 Eylül 1961.

Milliyet, 4 Eylül 1961.

Milliyet, 6 Ağustos 1961.

Milliyet, 6 Eylül 1961.

Milliyet, 7 Eylül 1961.

Milliyet, 7 Temmuz 1961.

Örtülü, Erdoğan, **3 İhtilalin Hikayesi**, Milli Ülkü Yayınları, Konya 1966.

Öymen, Örsan, **Bir İhtilal Daha Var... 1908-1980**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1987.

Özkaya, Şükran, **Adım Adım 27 Mayıs**, İleri Yayınları, İstanbul 2005.

Seyhan, Dünder, **Gölgedeki Adam**, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul 1966.

Siyasi Partiler Yuvarlak Masa Toplantısı, TBMM Basımevi, Ankara 1961.

Toker, Metin, **Yarı Silahlı, Yarı Külahlı Bir Ara Rejim 1960-1961**, Bilgi Yaymevi, Ankara 1991.

Tuna, Işıl, “27 Mayıs’ın Gölgesinde Demokrasiye Dönüş: 15 Ekim 1961 Genel Seçimleri”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C XX. S 40, Bahar 2020, s.227-251.

Tunçkanat, Haydar, **27 Mayıs 1960 Devrimi**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1996.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30 1 0 0 40 236 18.

ŞERİF DEMİR

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30 1 0 0 40 256 19.**

Weiker, Walter F., **1960 Türk İhtilali**, Çev. M. Ergin, Cem Yayınları,
İstanbul 1967.

“Yuvarlak Masa Tutanaklarını Açıkıyoruz”, **Dünya**, 22 Ocak 1962-03
Şubat 1962.

EKLER

Ek-1. Millî And.

(MİLLÎ AND)

Siyasi hayatımızı verimsiz, zararlı ve hattâ tehlikeli çekişmelerden kurtarmak,
Partilerarası münasebetlerde medeni ve seviyeli bir ortam yaratmak, ve
27 Mayıs İhtilâlinin asıl gayesini teşkil eden Demokratik Hukuk Devletini fiilen gerçekleştirmek için,

Vatansever Türk halkının duygularına ve Türk basınının iyi niyeti temennilerine uygun olarak,

Millî Birlik Komitesinin teşebbüs ve davetiyle toplanan Yuvarlak Masa Alt Kademe Konferan-
sında Komite üyelerinden müteşekkil Başbakanlık Divanınca hazırlanan ve ittifakla kabul edilen
gündeminin ihtiva ettiği maddeler, partilerimizin genel sekreterleri başkanlığındaki yetkili heyetlerin
huzurlarıyla ve anlayış havası içinde müzakere edilmiş ve her konuda tam bir görüş birliği sağlanarak
bu müsterek beyannamenin Millî Birlik Komitesi Başkanı ve Devlet Başkanı Sayın Orgeneral Ce-
mal Gürsel'in huzurunda tarafımızdan imzalanmak suretiyle ve bir tasahhüt vesikası halinde Büyük
Türk Milletine ilâm kararlaştırılmıştır.

Hukuk dışı tutum ve davranışları ile gayrimeşru bir baskı ve zulüm idaresi haline gelmiş olan
bir iktidara karşı,

Türk Milletinin viedanından yükselen emre uyarak milletin direnme hakkını kullanan Türk Si-
lâhli Kuvvetlerinin,

Hiçbir zümre veya siyasi teşekkül lehine olmaksızın gerçekleştirmiş bulunduğu 27 Mayıs İhtilâli-
nin siyasi maksatlarla, her ne suretle olursa olsun istismarına müsaade etmiyeceğimizi kesin olarak
beyan ve

Bu İhtilâlin yıktığı ve millî viedanın mahkûm ettiği Demokrat Parti zihniyetini ve onu temsile
veya devam ettirmeye teşebbüs mahiyetindeki her türlü davranışı şiddetle reddederiz.

İhtilâl sonrası şartları içinde mümkün olan en geniş temsil esasına dayanılarak teşkil edilen Ku-
rucu Meclisin hazırladığı ve Türk Milletinin tasvip ve kabul ettiği yeni Anayasamıza göre demokra-
tik siyasi hayatımızda görev almış partiler olarak bir bütün halinde millete mal olmuş Atatürk dev-
rimlerini koruyacağız ve devrimler aleyhindeki her türlü davranışların karşısında olacağız.

Anayasamıza teminat altına alınmış bulunan din ve viedan hürriyetine saygı göstermek başka
vazifelerimizdendir.

Her hangi bir siyasi partinin din ve viedan hürriyetine saygısızlık göstereceğine dair veya bu
hususla vatandaşları şüphe ve tereddüde sevk edecek mahiyette olan propagandalar yapmanın,

Her ne suretle olursa olsun dinî duyguları istismar etmenin,

Nüfuz veya siyasi başarı sağlama maksadıyla vatandaşlar arasında bölünce ve ayrışma beyanlarda
ve davranışlarda bulunmanın memleket sevgisiyle bağdaşamayacağını ifade ve bu gibi beyan ve davra-
nışlara müsaade etmemeyi taahhüdederiz.

Türk Adaletine inanıyoruz.

Siyasi partiler olarak Yüksek Adalet Divanının vereceği hükümlere tesir edebilecek her hangi
bir beyanda bulunmuyoruz ve hiçbir safhasında bu hükümlerin tartışılmasına veya istismarına mey-
dan vermiyeceğiz.

İhtilâlin ilk gününde olduğu gibi bugün de millî iradeyi tam olarak tecelli ettirmek azim ve ka-
rarını ifade ve teyideden Millî Birlik Komitesinin ve tarafsız idaremin eşit şartlar altında serbest ve
dürüst seçimleri gerçekleştireceğine inanıyoruz.

Anayasanın ve Seçim Kanununun siyasi partiler ve vatandaşlara tanıdığı meşru ve kanuni itiraz haklarının kullanılması tabiidir. Ancak yapılacak seçimleri gölgelendirecek ve vatandaşların zihinlerinde şüphe ve tereddüt yaratacak haksız ve mesnetsiz iddiaların ortaya atılmasını, demokratik düzen ve millî huzur aleyhine bir davranış saymaktayız.

Ammo hizmetlerinin her türlü partizan baskı ve müdahalelerden masum tutulmasını yeni Anayasanın teminat hükümlerine ve müesseselerine göre idare hayatımızın devamlılığının ve tarafsızlığının sağlanmasını partilerimiz vatani bir vecibe olarak kabul ve taahhüt ederler.

İnsan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne aykırı olarak aşırı sol (Komünizm) ve aşırı sağ (ırkçılık) ve her türlü totaliter zihniyete, bölgecilik, ayrımcılık husumet ve öc alma gibi yıkıcı cereyanlara partilerimiz karşı koyacaklardır.

Siyasi partilerden birinin diğerine karşı husumet cephesi teşkilini esas tutan bir görüşle faaliyet göstermesinin Millî Birliği zedeleyici, millî huzuru bozucu, demokratik düzenin yerleşmesini zorlaştırıcı ve dolayısıyla millî bekamızı tehlikeye düşürücü neticeler yaratacağı hususunda mutabakat halindeyiz.

Partilerin ocak ve bucak teşkilâtının yeniden ihya edilip edilmemesinin genel seçimler sonunda teşekkül edecek Türkiye Büyük Millet Meclisinin takdir edeceği bir konu olduğu hususunda görüş birliğine sahibiz.

Orman davasını millî bir dâva olarak bütün vatandaşlara benimsetmeyi vazife sayıyoruz ve bu konuda Anayasa ihlâline yol açabilecek her türlü zararlı propagandayı reddediyoruz.

Millî bir hüviyet almış bulunan dış politikamızın millî menfaatlerimize zarar getirebilecek mahiyeteki tartışmalara konu edilmemesi lüzumuna kaaniz.

Seçim öncesi ve seçim sonrası siyasi gerginliğin memleket menfaatlerini zedeleyici bir mahiyet almaması için siyasi partilerin medeni ve seviyeli ölçüler içinde faaliyet göstermeleri ve karşılıklı mü-nasebetlerini, halde ve gelecekte iktidarda ve muhalefette demokratik bir anlayışla düzenlemeleri gerektiğine inanıyoruz.

Aziz milletimize hizmetlerini arz eden siyasi teşekküller olarak bu Müsterek Beyanname muhtevasının partilerimiz ve vatandaşlarımız tarafından benimsenmesi için bütün gücümüzle çalışacağımızı, millî menfaatlerimizin gerektirdiği bu esasların ihlâli teşebbüslerine müsamaha göstermiyeceğimizi beyan ve taahhüt ederiz.

Ankara, 5 Eylül 1961

Adalet Partisi
Genel Başkanı
Rağıp Gümüşpala

Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Başkanı
İsmet İnönü

C. K. M. P. Genel Başkanı
yerine Başkanvekili
Ahmet Öfüz

Memleketçi Serbest Parti
Genel Başkanı
Enver Adakan

Yeni Türkiye Partisi
Genel Başkanı
Ekrem Alican

27 MAYIS ASKERİ YÖNETİMİNİN SİVİL İDAREYE GEÇME ÇABALARI:
YUVARLAK MASA KARARLARI

**PARTİLERARASI MÜŞTEREK BEYANNAMENİN YASSIADA DURUŞMALARINDA YÜK-
SEK ADALET DİVANININ KARARLARI TEFRİMİNDEN SONRA NESRE DİLECEK KISMI**

Ankara, 5 Eylül 1961

Eşit şartlar altında serbest ve dürüst bir seçimle işbaşına geldikten sonra siyasi rakiplerini bertaraf etme ve iktidarlarını her ne pahasına olursa olsun devam ettirme gayretine kapılan liderlerinin elinde,

Muhalefet yıllarında millete vadettiği hürriyet anlayışından ve demokratik nizamdan zamanla adım adım uzaklaşmış,

Demokratik nizamın teminatını sağlayan basın, üniversite, adalet cihazı ve âme müesseseleri üzerinde ağır baskılara girişmiş,

Din duygularını siyasi maksatlarla istismar etmiş, medeni varlığımızın temeli olan devrimlerin ret ve inkârına yol açmış, partizan tutumu ile vatandaşlar arasında husumet ve nifak yaratan bölüme ve ayrımı sözde cepheler kurmaktan çekinmemiş,

Bilhassa 1955 ten sonra plânsız, israfçı, enflasyoncu tutumu ve çeşitli suiistimalleri ile memleketin içtimai ve iktisadi düzeninin bozulmasına; yurt dışında iktisadi ve malî itibarımızın sarsılmasına sebep olmuş,

Millî varlığımızın timsali olan şerefli ordumuzu, siyasi emel ve maksatlara vasıta etmeye kalkışmış,

Gerek mevzuat ve gerek tatbikat olarak umumi ve mahallî seçimlerde millî iradenin eşitlik, serbestlik ve emniyet içinde belirmesine gittikçe artan bir şiddetle engel olmuş,

Devlet Radyosunu ve Devlet mallarını parti hizmetinde kullanma yolunu tutmuş,

Sonunda Meclis murakabesini dahi fiilen işlemez hale getirmiş,

Ve nihayet demokratik rejimin vazgeçilmez unsurunu teşkil eden muhalefeti açıkça inkâr eden ve demokratik nizamın başheca vasıtası olan serbest seçim ümidinin tamamen kaybına kadar varan hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla gayrimeşru bir baskı ve zulüm idaresi haline gelmiş olan bir iktidara karşı,

Türk milletinin viedanından yükselen emre uyarak milletin direnme hakkını kullanan Türk Silâh Kuvvetlerinin,

Hiçbir zümre veya siyasi teşekkül lehine olmaksızın gerçekleştirmiş bulunduğu 27 Mayıs ihtilâlinin siyasi maksatlarla, her ne suretle olursa olsun istismarına müsaade etmeyeceğimizi kesin olarak beyan ve,

Bu ihtilâlin yıktığı ve millî viedanın mahkûm ettiği Demokrat Parti zihniyetini ve onu temsile veya devam ettirmeye teşebbüs mahiyetindeki her türlü davranışı şiddetle reddederiz.

Adalet Partisi
Genel Başkanı
Ragıp Gümüşpala

C. Halk Partisi
Genel Başkanı
İsmet İnönü

C. K. M. P.
Genel Başkanı
Yerine Başkanvekili
Ahmet Oğuz

M. S. Parti
Genel Başkanı
Enver Adakan

Yeni Türkiye Partisi
Genel Başkanı
Ekrem Alican

Kaynak: Siyasi Partiler Yuvarlak Masa Toplantısı, TBMM Basımevi, Ankara 1961.

